

kaplje

BESEDI, BESEDI

"Si slišal, kako se je odrezal Vidmar? Ta ti jo pa pove kot se spodobi, čisto po pravici; še čudno, da se je upal."

Rad bi bil ujel še odgovor, ampak vleči na ušesa v gostilni bi bilo nevljudno. Pogovarjala sta se rudarja, ki imata televizijsko in sta bila slišala Josipa Vidmarja, ko je govoril ob podeljevanju letošnjih Prešernovih nagrad.

Naslednjega dne sem si kupil Delo. Razveselil sem se ob Vidmarjevih mislih, objavljenih v izvlečku. Zamerim pa Delu, da pozneje ni objavilo celotnega Vidmarjevega govora, ki bi to na vsak način zaslužil. Velikokrat Delo natisne dolge strani nepriljubljene branja, ki ga le redki preletijo. Zato sem se spraševal, zakaj naš glavni dnevnik do besede Josipa Vidmarja - enega najvidnejših Slovencev - ni bil tako gostoljuben. Po premisleku se mi je utrnilo spoznanje, da je to vendarle v skladu s prakso naše uradne javnosti do nekaterih stvari. Kajti ni prvič v tem našem socialističnem dvajsetletju, da je o perečih vprašanjih /bodisi o humanizmu našega socializma, bodisi o eksistenčnih vprašanjih slovenskega naroda/ povzdignil svoj glas mož, ki mu pripada čast, da je vodil Osvobodilno fronto slovenskega naroda, in ki danes tudi predstavlja našo najvišjo kulturno ustanovo. Spravljen imam celoten njegov govor, ki ga je imel na proslavi 23. obletnice ustanovitve OF in ki je bil objavljen v Delu 28. aprila 1963. Nimam posebnih dokazov, pa bi se vseeno upal trditi, da ga vodstva SZDL niso obravnavala /vsaj vem, da ni bil dan v razpravo člansvu/, čeprav je bil govorjen na slavnostnem zasedanju te organizacije, ki je kljub vsem razvojnim spremembam in somernemu delovanju z bratskimi jugoslovanskimi narodi in republikami vendarle prava zgodovinska naslednica nekdanje OF. Vidmarjevi nastopi v zadnjih letih so na višji ravni žal ostali zmeraj osamljeni. Mnoge žive besede /žive predvsem zato, ker jih sprejemajo množice/ so zamrle v etru, ostale 83 so na papirju, zmeraj pa še to ne.

Vse skupaj se mi zdi klavrno in neučinkovito. Kakor sem vesel jasnih besed, se sprašujem, ali morda Josip Vidmar nima posebnega privilegija, da kot akademik govori o tistih zadevah, ki sicer težijo številne naše ljudi, razumnike pa še posebej, o katerih pa drugi govorijo le naokoli ali pa vprašanj sploh videti nočejo. Ker od tistih, ki imajo poleg svoje besede tudi širok odmevni prostor, razen Vidmarja, nihče tako naravnost in brez naivne /da ne rečem hlapčevske/ obzirnosti ne govori o določenih vprašanjih, je jasno, da ostaja slednji vox clamantis in deserto. In po drugi strani je spet umljivo, da po stanju kot ga je ugotovil Vidmar sam, /da se namreč naš socializem pre malo briga za kulturo, iz katere bi moral rasti/, njegov glas ne more premakniti stvari, saj je le glas kulturnika.

Vidmarjeve besede zvenijo kot opomin. Če smo že prišli v slab položaj, se moramo jasno usmeriti "v neko svetlo središče polno izredne privlačnosti, ki bo sposobna nenehno vabiti k sebi nove in nove rodove in jih držati v oblasti z navdihom, ki ga bodo prejemale od njega". To je pri malih narodih po Vidmarju njihova avtentična kultura. Ob tej misli Vidmar čuti potrebo po deklarativnem izbruhu: "Tovarišice in tovariši, te besede niso fraze, vendar se sam pri sebi le bojim, da bo celo marsikatera resnična fraza imela več sreče.

Hvaležni smo Josipu Vidmarju za ugotovitev, da je "eminentno važna stvar našega življenja... stvar slovenstva." Človek se namreč zveseli besede "slovenstvo", ki pri Vidmarju pomeni neko zgodovinsko vrednoto in izraža prav tisto najboljšo, ki je skozi čas ohranjalo slovenski narod. Pripačniki številčno manjših narodov imajo večje dolžnosti pri skrbi za ohranitev svojega bistva. Prav v svobodnem in polnem izražanju narodnosti dobiva socializem še eno nujno in bogato lastnost. O tem vprašanju je lepo govoril Krste Crvenkovski, ko so ga spraševali časnikarji ljubljanskega Dela: "Socialistična družba mora narodom zagotoviti njihovo polno afirmacijo. Že dolgo me preganja misel, ki jo lahko tu izrečem. Zdi se mi, da ena od poti k učlovečenju človeka, k zmagi nad alienacijo, vodi preko nadaljne afirmacije narodnosti" /Delo, 16. jan. 66/ In spet je po svoje značilno, da na tak način govorijo o tem kočljivem vprašanju po navadi le kulturni voditelji manjštevlnih narodov naše jugoslovanske skupnosti, te je Slovenci in Makedonci. Škoda pa je, da je bil

Vidmar kljub vsemu še premalo konkreten; treba bo brez sramu povedati, kaj je tisto, kar je narobe, in prav za blagor in razcvet naše bratske skupnosti tudi stanje popraviti. Brali smo v Delu o letošnjem deviznem višku slovenskega izvoza ob sočasnem jugoslovanskem primankljaju. Nisem ekonomist in ne vem, kam gre denar in v kakšni obliki se potem vrača, zavedam se, da je skoraj nemogoče dobro gospodariti v tem spremenljivem svetu, da moramo misliti na vse člane naše socialistične skupnosti, vendar me zelo moti da nas Slovence po dvajsetih letih še vedno grize "zavest o preskromno odmerjeni nam samostojnosti v okviru države celo pri razpolaganju s sredstvi, ki so povsem naša, kar je mučno in nezdravo dejstvo, ki hromi našo skrb za kulturo", kakor pravi Josip Vidmar. Resnično se bojim, da bodo njegove besede izzvenele brez odmeva.

/Ko smo ustanavljali revijo Kaplje, je nekdo rekel, da bomo verjetno obdelovali samo narodnostno vprašanje, kar pa seveda ne ustreza zasnovam, ki so mnogo širše. Rad pobrem ta kamenček in vsaj za svojo osebo potrdim, da se ne bom nikoli krotil razmišljati ali razpravljati o tako važni temi, kot je narodna samobitnost in odnos med enakopravnimi narodi. Sicer pa se na ta način tudi vključujemo v predkongresno dejavnost SZDL.

P.S.

V času, ko je prispevek čakal na izid številke, so se z nekajletno zamudo končno oglasili tudi nekateri politični voditelji, tako je na pr. Vida Tomšič za beograjski NIN izjavila /Delo 26. 2. 66/: "Imamo zvezne ustanove, ki bi morale biti po mojem mnenju dvojezične nasproti Sloveniji in Makedoniji." V naštevanju napak se pritožuje, da na pr. pravijo /kdo? op. pisca/, da so to samo malenkosti, če na pr. zvezne institucije izdajajo odlikovanja v srbskem jeziku za slovenske in makedonske znanstvene, kulturne in javne delavce.

Z Jožetom Felcem sva že decembra 1964 o tem pisala glasilu SZDL Delu in se sklicevala na 136. člen Ustave SFRJ. Delo tega pisma ni objavilo, niti na najino ponovno prošnjo v aprilu 1965, ko sva poleg 136. člena Ustave SFRJ navedla še odstavek iz znanega pisma SZDL o jeziku.

Tomaž Pavšič